

ביאורים

עד עכשיו דיברנו על ענייני הממון שבהם נכשלים אנשים רבים כי הם חומדים אותו. בגלל אהבתם לכסף הם אינם מרגישים כיצד הם עוברים על איסורים כמו גניבה, גזל והונאה. כעת עובר הרמח"ל לחלק נוסף של עבירות שבהן נכשלים רבים משום שהם חומדים אותן ומתאוים אליהן - איסורי העריות.

יצר העריות אף הוא יצר חזק מאוד באדם, ואין זה סתם. יש לו תפקיד חשוב מאוד כי הוא המקיים את המין האנושי. בלעדיו לא היו אנשים מתחתנים, מולידים צאצאים, מיישבים את העולם ומפתחים אותו. לשם כך שם בנו הקב"ה בחכמתו טבע חזק כל כך להימשך אל המין השני, כדי להקים משפחה, לפרות ולרבות ולקיים את העולם.

אם-כן, יצר העריות הוא אחת התכונות היפות שטבועות בנו, ויש לו חשיבות רבה, אולם כל זה דווקא כשהוא אינו עובר את הגבול אלא מגיע בזמן ובמקום הנכונים - בהקמת המשפחה. שם יש לו יופי מיוחד. בגלל חשיבותו מוכרח היצר להיות חזק, ודווקא משום כך עלינו להיזהר שלא להתפתות אחריו.

לכן, התורה מצווה עלינו מספר הרחקות, שלא להתקרב כלל אל דברים היכולים לגרות ולעורר את היצר. הרחקות אלה הן לא רק עצה טובה אלא גם איסורי תורה גמורים, ואנשים רבים שאינם מודעים להם, נכשלים. ההרחקות הן בכל תחומי החיים כפי שנראה בהמשך הלימוד - במעשה, בראייה, בדיבור ואפילו במחשבה.

עלינו להגיע לרמה גבוהה של נקיית באיסורי העריות בכל אחד מתחומי החיים על מנת שלא ניכנע ליצר העריות, אלא נשלוט אנחנו בו. לשם כך עלינו - א. לדעת מה אסור. ב. להפנים את גודל האיסור בכל פרט, ולראות את הכיעור שבו. ג. ליישם זאת בפועל בעזרת ה'.

הרחבות

• מלווה בריבית ככופר בה'

עון הַרְבִּית שְׁגָדוּל הוא כְּכּוֹפֵר בְּאַלְקֵי יִשְׂרָאֵל. כן כתבו חז"ל: "תניא, אמר רבי יוסי: בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית: אדם קורא לחברו רשע - יורד עמו לחייו. והם מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו, וכותבין וחותמין: פלוני זה כפר באלהי ישראל" (בבא מציעא עא.א.), אדם רגיל נפגע מאוד אם מכנים אותו 'רשע', ואילו מלווה בריבית במעשהו מכריז על עצמו כמו ידיו שהוא רשע.

בספר ויקרא נאמר: "את כסףך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אֶקְלָךְ. אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא כה, לז). בפסוקים אלו אנו רואים חיבור בין איסור ריבית, אמונה בה' ויציאת מצרים. חז"ל במדרש נדרשו לקשר זה: "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם - על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים! על תנאי שתקבלו את מצות ריבית שכל המודה במצות ריבית מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצות ריבית כאלו כופר ביציאת מצרים" (ספרא, בהר ה). וביאר המלבי"ם: "ללמד שהכופר במצות ריבית כופר באלוה. כי מצווה זו מורה על האמונה והביטחון שמלווה מעותיו בחנם, ובוטח כי יעשרהו ה' מצד השגחתו בדרך פלא. שהשגחה זו נתייחדה מעת יציאת מצרים, שהיפכם (הבדלים) מן הטבע (המציאות הטבעית) אל הנהגה ניסית. והמלווה בריבית כופר בזה (ביכולת ה' לפרנסו בדרך נס), ורוצה להתעשר בנשך ותרבית וסוף נכסיו מתמוטטים הפך הטבע הנהוג" (מלבי"ם, שם).

גודל עיון המסחר במידות מעוותות ועיון ריבית

לא אמרו מענין המדוּת, שְׁהָרִי בְּפִרוּשׁ פְּתוּב בְּהֵם (דברים כה, טז): "תועבת ה' אֱלֹהֶיךָ כֹּל עֲשֵׂה אֱלֹהִי", וְאָמְרוּ זְכוּרֵם לְבָרְכָה (בבא בתרא פח ע"ב): "קִשְׁתָּה עֲנִשְׁם שֶׁל מִדּוֹת מִעֲנִשׁוֹ שֶׁל עֲרִיזוֹת" וכו', וְאָמְרוּ (שם), "הִסִּיטוֹן מִקִּנְיָן מִדּוֹתָיו אַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם", וְכָל כֶּף לְמָה? כְּדִי שֶׁלֹּא יִחְסְרוּ בְּלֹא דַעַת וְלֹא יַעֲנֹשׁ. כֹּל-שֶׁפֶן עוֹן הַרְבִּית שֶׁגָדוּל הוּא כְּכּוֹפֵר בְּאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל חֶסֶד-וְחֶלְיָלָה, וְאָמְרוּ זְכוּרֵם לְבָרְכָה (עין שמות רבה לא, 1) עַל פְּסוּק (ויחזקאל יח, ג), "בְּנִשְׁפָּךְ נִתֵּן וְתִרְבִּית לֶקַח וְחֵי לֹא יִחְיֶה", שְׁאִינֹה חֵי לְתַחֲיִית הַמֵּתִים, כִּי הוּא וְאָבִק שֶׁלֹּו מִשְׁקָץ וּמִתְעַב בְּעֵינֵי ה'. וְאִינִי רוֹאֶה צָרָךְ לְהֶאֱרִיךְ בְּזֶה, שֶׁכֶּבֶר אִימְתוֹ מְטַלֵּת עַל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל.

אָמְנָם כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר, כְּמוֹ שֶׁחֲמִדַּת הַמִּמּוֹן רַבָּה, כֵּן מִכְשָׁלוֹתָיו רַבִּים, וְכְדִי שִׁיחְיֶה הָאָדָם נְקִי מֵהֵם בְּאִמְתוֹ, עֵינֵי גָדוּל וְדִקְדוּק רַב צָרִיךְ לוֹ, וְאִם נִקְהָ מִמֶּנּוּ, יַעַד שֶׁהִגִּיעַ כֶּבֶר לְמִדְרָגָה גְדוֹלָה, כִּי רַבִּים יִתְחַסְּדוּ בְּעֲנִפִים רַבִּים מִעֲנִפֵי הַחֲסִידוֹת, וְבִעֲנִין שְׁנֵאת הַבְּצֻעֹ לֹא יִכְלוּ לְהִגִּיעַ אֶל מַחֲזֵי הַשְּׁלֵמוֹת. הוּא מֵה שֶׁאָמַר צוֹפֵר הַנְּעֻמָּתִי לְאִיּוֹב (איוב יא, יד), "אִם אֲנִי בְּיָדְךָ - הִרְחִיקָהּ, וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּאֵהֲלֶיךָ עוֹלָה, כִּי אֲזַ תִּשָּׂא פְּנֵיךָ מִמּוֹם, וְהִיִּית מְצַק וְלֹא תִירָא".

וְהִנֵּה דִבְרֵתֵי עַד הִנֵּה מִכְפָּרְטִי מִצְוָה אַחַת מִן הַמִּצְוֹת, וְכִפְרֵטִי חֲלוּקִים אֵלֶּה וְדֵאֵי שְׁנִמְצָאִים בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה, אָמְנָם אִינִי מְזַכֵּיר אֵלֶּה אוֹתָם שֶׁרְגִילִים רַב בְּנֵי הָאָדָם לְפָשֵׁל בְּהֵם.

עיריות כנויה, סחור סחור לכרמא לא תקרב

וְנִדְבַר עֲתָה מִן הָעֲרִיזוֹת שֶׁגַּם הֵם מִן הַחֲמוּדִים, וְהֵם שְׁנֵי בְּמִדְרָגָה אֶל הַגָּדוֹל, כְּמֵאֲמָרָם זְכוּרֵם לְבָרְכָה שֶׁזְכַּרְתִּי לְמַעַלָּה (בבא בתרא קסה ע"א), "רַבֵּם בְּגוֹל וּמַעוֹטִם בְּעֲרִיזוֹת". וְהִנֵּה מִי שִׁרְצָה לְהִנְקוֹת לְגַמְרֵי מִזֶּה הַחֲטָא, גַּם לוֹ תִצְטָרֵךְ מִלְאֲכָה לֹא מוֹעֲטֵת, כִּי אֵין בְּכָלֵל הָאֲסוּר גּוֹפּוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂה בְלָבָד, אֵלֶּה כֹּל הַקָּרֵב אֵלָיו, וּמִקְרָא מְלֵא הוּא (ויקרא יח, 1), "לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרוּוָה". וְאָמְרוּ זְכוּרֵם לְבָרְכָה (שמות רבה טז, ב), "אָמַר הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֵל תֹּאמְרוּ, הוֹאִיל וְאֲסוּר לִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִשָּׁה, הִרְיִנִי תוֹפְשָׁה וְאֵין לִי עוֹוֹן, הִרְיִנִי מִגַּפְפָּה וְאֵין לִי עוֹוֹן, אוֹ שֶׁאֵנִי נוֹשֵׁקָה וְאֵין לִי עוֹוֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּשְׁם שֶׁאִם נָדַר נְזִיר שֶׁלֹּא לְשִׁתּוֹת יַיִן - אֲסוּר לֶאֱכֹל עֲנָבִים לְחֵים וּיְבִשִׁים וּמְשֻׁרֵת עֲנָבִים וְכָל הַיּוֹצֵא מִגִּפְפוֹ הַיַּיִן, אֵף אִשָּׁה שֶׁאִינָה שֶׁלָּךְ אֲסוּר לִיגַע בָּהּ כֹּל עֵקֶר, וְכָל מִי שֶׁנּוֹגַע בְּאִשָּׁה שֶׁאִינָה שֶׁלֹּו מְבִיא מִיָּתָהּ לְעִצְמוֹ" וכו'.

וְהַבֵּט מֵה נִפְלְאוּ דְבָרֵי הַמֵּאֲמָר הַזֶּה, כִּי הַמְשִׁיל אֶת הָאֲסוּר הַזֶּה לְנִזִּיר, אֲשֶׁר אֵף עַל פִּי שֶׁעָקַר הָאֲסוּר אִינוֹ אֵלֶּה שֶׁתִּית יַיִן, הִנֵּה אֲסָרָה לוֹ תוֹרָה כֹּל מֵה שֵׁיֵשׁ לוֹ שִׁכּוֹת עִם הַיַּיִן, וְהִיא זֶה לְמוֹד שֶׁלְמַדָּה תוֹרָה לְחֻכְמִים, אֵיךְ יַעֲשׂוּ הֵם הַסִּיג' לְתוֹרָה בְּמִשְׁמַרְת שְׁנִמְסַר בְּיָדָם לְעִשׂוֹת לְמִשְׁמַרְתָּהּ, כִּי יִלְמְדוּ מִן הַנְּזִיר לְאֲסֹר בְּעִבּוּר הָעֵקֶר גַּם כֹּל דְּמִי לִיָּה, וְנִמְצָא שֶׁעֲשֵׂתָה הַתוֹרָה בְּמִצְוָה זֹאת שֶׁל נְזִיר, מֵה שֶׁמְסָרָה לְחֻכְמִים שֶׁיַּעֲשׂוּ בְשָׂאֵר כָּל הַמִּצְוֹת, לְמַעַן דַּעַת שֶׁזֶה רְצוֹנוֹ שֶׁל מִקוֹם, וְכִשְׁאֲסוּר לְנוֹ אֲחָד מִן הָאֲסוּרִין, יִלְמַד סְתוּם מִן הַמְפָּרֵשׁ לְאֲסֹר כֹּל הַקָּרֵב לוֹ. וְעַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֲסוּרוֹ בְּעִנְיָן זֶה שֶׁל הָעֲרִיזוֹת כֹּל מֵה שֶׁהוּא מְמִינֵו שֶׁל הַזְּנוּת אוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו, יִהְיֶה בְּאִיזָה חוֹשׁ שִׁיחְיֶה, דְּהִינֵו, בֵּין בְּמַעֲשֵׂה, בֵּין בְּרֵאִיָּה, בֵּין בְּדַבּוּר בֵּין בְּשִׁמְיָהּ, וְאִפְלוּ בְּמַחְשָׁבָה.

לא אמר - לא ארחיב בדיבור. המדות - מידת הסחורה תהא מדויקת. אימתו - מוראו ופחדו. הבצע - ממון לא כשר. מן החמודים - שנפשו של אדם מחמתן. מנפפה - מחבקה. סגי - גדר והרחקה. כל דדמי ליה - כל מה שדומה לו. סתום - מקום שלא התפרש בו הרחקה.

